

**Rīcības plāns invazīvo dzīvnieku sugu prioritārajam izplatības ceļam
“izbēgšana no turēšanas vietām”**

Rīcības plāna nepieciešamības pamatojums

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā Nr. 1143/2014 *par invazīvu svešzemju sugu introdukcijas un izplatīšanās profilaksi un pārvaldību* (turpmāk - Regula) minēto, liela daļa invazīvo sugu Eiropas Savienībā tiek introducētas neapzināti. Tāpēc izplatības ceļu radītā riska preventīva samazināšana ir viens no efektīvākajiem veidiem, kā cīnīties ar invazīvajām sugām. Rīcības plānu par invazīvu svešzemju sugu izplatības ceļiem izstrādi paredz Regulas 13. pants.

Saskaņā ar Latvijas Valsts mežzinātnes institūta "Silava" 2021. gadā publicēto pētījumu¹ (turpmāk - Pētījums) 93% Regulas 4. pantā minētajā sarakstā iekļauto dzīvnieku sugu introdukcija Latvijā savvaļā notiek vai var notikt neapzināti. Minētajā Pētījumā visām dzīvnieku sugām ir identificēti 17 izplatīšanās ceļi, no kuriem divi nozīmīgākie ir "izbēgšana no turēšanas vietām" (42% dzīvnieku sugu) un "sekundārā introdukcija" (42% dzīvnieku sugu). Izplatīšanās ceļš "izbēgšana no turēšanas vietām" identificēts šādām sugām: Nūtrijs *Myocastor coypus*, Jenots *Procyon lotor*, Sarkanvēdera krāšņvāvere *Callosciurus erythraeus*, Pelēkā vāvere *Sciurus carolinensis*, Melnā vāvere *Sciurus niger*, Sibīrijas burunduks *Tamias sibiricus*, Dienvidamerikas degunlācītis *Nasua nasua*, Ķīnas mundžaks *Muntiacus reevesi*, Parastā maina *Acridotheres tristis*, Nīlas zoss *Alopochen aegyptiacus*, Jamaikas zilknābis *Oxyura jamaicensis*, Svētais ibiss *Threskiornis aethiopicus*.

No minētajiem diviem nozīmīgākajiem izplatīšanās ceļiem izvēlēts izstrādāt Rīcības plānu invazīvo dzīvnieku sugu prioritārajam izplatīšanās ceļam "izbēgšana no turēšanas vietām". Tas saistīts ar to, ka minētajam ceļam ir skaidri identificējami izplatīšanās avoti un vektori, līdz ar to skaidri identificējami pasākumi, kas nepieciešami, lai novērstu invazīvu sugu neapzinātu introdukciju Eiropas Savienībā vai izplatīšanos tās teritorijā, kā arī pasākumu izmaksas ir salīdzinoši nelielas un tām ir lielāks mērķa sasniegšanas potenciāls.

Izplatīšanās ceļam "sekundārā introdukcija", kura ienākšanas veidi saistīti ar sugu neapzinātu introdukciju vai dabisku izplatīšanos no kaimiņvalstīm, kas nav to dabiskais izplatības areāls, nepieciešama papildus informācija par potenciālajiem izplatīšanās avotiem, novēršanas pasākumi ir komplicēti un grūtāk identificējami, līdz ar to šī rīcības plāna izstrādei nepieciešams papildus laiks/resursi, kā arī pasākumu izmaksas būtu prognozējamās lielākas.

Atbilstoši Dzīvnieku aizsardzības likuma 5. pantam dzīvnieka īpašnieka pienākumi cita starpā ir nodrošināt dzīvnieka turēšanas apstākļu, aprīkojuma atbilstību tā fizioloģiskajām un etoloģiskajām vajadzībām, ņemot vērā attiecīgā dzīvnieka sugu, un nodrošināt, lai dzīvnieks netraucētu un neapdraudētu cilvēkus vai citus dzīvniekus. Dzīvnieku aizsardzības likuma 29. pants nosaka, ka ir aizliegta pieradinātu un dzīvei savvaļā nepielāgotu savvaļas dzīvnieku aizliegts izlaist brīvā dabā. Jau virknē normatīvo aktu ir minētas prasības nodrošināt dzīvnieku neizklūšanu savvaļā². Līdz šim Regulas 8. panta nosacījumi iekļauti kompetentās iestādes lēmumā, atļaujot invazīvo dzīvnieku sugu īpatņu ieviešanu un eksponēšanu Rīgas nacionālajā zooloģiskajā dārzā.

¹ "Identification of pathways of introduction in Latvia for 66 invasive alien species of European Union concern"

² Ministru kabineta noteikumi Nr.1033. <https://likumi.lv/ta/id/221136-prasibas-savvalas-sugu-dzivnieku-turesanai-zoologiskaja-darza-un-prasibas-zoologiska-darza-izveidosanai-un-registracijai>

Ministru kabineta noteikumi Nr.715. <https://likumi.lv/ta/id/214610-labturibas-prasibas-kazokzveru-turesanai>

Ministru kabineta noteikumi Nr.4. <https://likumi.lv/ta/id/223852-dzivnieku-izcelsmes-produktu-ieguvei-vai-sugas-selekcijai-izmantojamo-savvalas-sugu-dzivnieku-turesanas-kartiba-iezogotas-platibas-un-prasibas-sadu-platibu-ierikosanai>

Ministru kabineta noteikumi Nr. 1. <https://likumi.lv/ta/id/304167-zinatniskiem-merkiem-izmantojamo-dzivnieku-aizsardzibas-noteikumi>

Rīcības plāna mērķis

Identificēt un īstenot pasākumus, kas veicami, lai līdz minimumam samazinātu jaunu invazīvu dzīvnieku sugu nokļūšanas risku savvaļā Latvijā, izbēgot no turēšanas vietām (skatīt 2. tabulu).

Prioritārā izplatības ceļa un rīcības plāna tvērums

Pētījuma un šī rīcības plāna kontekstā terminu “izbēgšana” dzīvnieku sugu gadījumā attiecina uz zooloģiskiem dārziem, kažokzvēru audzētavām, mīļdzīvnieku turētājiem un tirdzniecību, laboratorijas dzīvniekiem u.c., kas šajā rīcības plānā izvirzītas kā galvenā mērķauditorija. Savukārt akvakultūrā izmantotie un akvārijos turētie dzīvnieki nav šī izplatības ceļa un attiecīgi rīcības plāna tvērumā, jo saskaņā ar Pētījumu, izmantojot ienākšanas ceļu “Akvāriji” vai “Akvakultūra”, Latvijā var ienākt mazāks sugu skaits un to ietekme ir zemāka. Ņemot vērā iepriekšminētos apsvērumus, izplatības ceļš “izbēgšana no turēšanas vietām” identificēts kā prioritārs 12 Regulā iekļautajām dzīvnieku sugām (skatīt 1. tabulu), no kurām neviena Latvijā savvaļā nav sastopama.

Rīcības plānā ar terminu “invazīvo sugu dzīvnieku turēšanas vieta” saprot visas turēšanas vietas, kurās tiek turēti invazīvo sugu dzīvnieki, neatkarīgi no to turēšanas mērķa un turēšanas vietas juridiskās formas.

1. tabula

Regulā iekļautās invazīvās dzīvnieku sugas, kurām izplatības ceļš “izbēgšana no turēšanas vietām” identificēts kā prioritārs

Nr. p.k.	Sugas nosaukums latviešu valodā	Sugas zinātniskais nosaukums	Tiek turēta nebrīvā Latvijā
1.	Nūtrijs	<i>Myocastor coypus</i>	x
2.	Jenots	<i>Procyon lotor</i>	x
3.	Sarkanvēdera krāšņvāvere	<i>Callosciurus erythraeus</i>	
4.	Pelēkā vāvere	<i>Sciurus carolinensis</i>	
5.	Melnā vāvere	<i>Sciurus niger</i>	
6.	Sibīrijas burunduks	<i>Tamias sibiricus</i>	
7.	Dienvidamerikas degunlācītis	<i>Nasua nasua</i>	x
8.	Ķīnas mundžaks	<i>Muntiacus reevesi</i>	x
9.	Parastā maina	<i>Acridotheres tristis</i>	
10.	Nīlas zoss	<i>Alopochen aegyptiacus</i>	
11.	Jamaikas zilknābis	<i>Oxyura jamaicensis</i>	
12.	Svētais ibiss	<i>Threskiornis aethiopicus</i>	

Rīcības plāna mērķauditorija

Zooloģiskie dārzi un citas reģistrētas dzīvnieku turēšanas vietas un mīļdzīvnieku īpašnieki.

Reģionālā sadarbība rīcības plāna ieviešanai

Rīcības plāns attiecas uz dalībvalsti un nav nepieciešama koordinācija reģionālajā līmenī papildus Regulā jau noteiktajai dalībvalstu sadarbībai nosacījumiem invazīvo sugu dzīvnieku pārvietošanai starp turēšanas vietām dažādās dalībvalstīs.

Rīcības plāna Regulā iekļauto invazīvo dzīvnieku sugu izplatības ceļam "Izbēgšana no turēšanas vietām" ieviešanas pasākumi

Nr.p.k.	Pasākumi	Atbildīgā iestāde	Rezultatīvais rādītājs	Izpildes termiņš (laika posms no saistošo normatīvu apstiprināšanas)
1.	Vienotas invazīvo dzīvnieku turēšanas vietu datu bāzes, t.sk. uzskaitot minētajās vietās fiksēto informāciju par dzīvnieku izbēgšanu, izveide un aktualizēšana	Dabas aizsardzības pārvalde (turpmāk - DAP)	Izveidota un pastāvīgi tiek aktualizēta invazīvo dzīvnieku turēšanas vietu datu bāze	Izveide - 2023. gada decembris; aktualizēšana - pastāvīgi
2.	Latvijā potenciāli invazīvo un invazīvo dzīvnieku sugu saraksta izveide un aktualizēšana	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk - VARAM), DAP	Izveidots un tiek aktualizēts Latvijā potenciāli invazīvo un invazīvo dzīvnieku sugu saraksts	Izveide - gada laikā; Aktualizēšana - vismaz reizi 6 gados vai 12 mēnešu laikā pēc Regulas sugu saraksta papildināšanas
3.	Normatīvo aktu izstrāde, kas regulē atļauju izsniegšanu invazīvo sugu turēšanai nebrīvē saskaņā ar Komisijas Īstenošanas Regulu (ES) 2016/145 un turēšanas vietu uzraudzību, t.sk. iekļaujot 3.1. kārtību par informācijas sniegšanu atbildīgajām iestādēm dzīvnieka izbēgšanas gadījumā, kā arī par veiktajām rīcībām, to efektivitāti un sasniegtajiem rezultātiem 3.2. veidlapu Invazīvo dzīvnieku izbēgšanas novēršanas plānam (IDzINP). IDzINP ietverti visi attiecīgie pasākumi (metodes, atbildīgās personas utt.), lai novērstu invazīvo sugu dzīvnieku vairošanos un izbēgšanu, kā arī, lai dzīvnieka izbēgšanas gadījumā tas iespējami ātri tiktu noķerts vai iemidzināts	VARAM DAP sadarbībā ar zooloģisko dārzu pārstāvjiem, Latvijas pašvaldību savienību, Valsts meža dienestu	Izstrādāti normatīvie akti, kas regulē atļauju izsniegšanu invazīvo sugu turēšanai nebrīvē un turēšanas vietu uzraudzību	2022. gada decembris
4.	IDzINP (izmantojot šīs tabulas 3.2. apakšpunktā sagatavoto veidlapu) izstrāde katrai invazīvo dzīvnieku	Invazīvo dzīvnieku	Visām invazīvo dzīvnieku turēšanas vietām ir izstrādāts un ar atbildīgo	Tiek iesniegts kopā ar iesniegumu atļaujas

Nr.p.k.	Pasākumi	Atbildīgā iestāde	Rezultatīvais rādītājs	Izpildes termiņš (laika posms no saistošo normatīvu apstiprināšanas)
	turēšanas vietai, plāna iesniegšana atbildīgajām iestādēm saskaņošanai un aktualizēšana	turēšanas vietu īpašnieki	iestādi saskaņots IDzINP, tiek veikta tā aktualizēšana	saņemšanai invazīvo sugu turēšanai nebrīvē; aktualizēšana - ne retāk kā 1 reizi 6 gados
5.	Invazīvo dzīvnieku turēšanas vietu pārbaude (t.sk. īpatņu skaita, sugu atbilstība izdotajai atļaujai invazīvo sugu turēšanai nebrīvē), vienlaikus veicot IDzINP pārbaudi	DAP; Pārtikas un veterinārais dienests (turpmāk - PVD) - līdz normatīvo aktu pieņemšanai par atļauju izsniegšanu invazīvo dzīvnieku turēšanai nebrīvē	Ir veikta pirmreizējā un tiek veiktas regulārās turēšanas vietu pārbaudes, vienlaikus veicot IDzINP pārbaudi	Pirmreizējā pārbaude gada laikā no turēšanas atļaujas izsniegšanas; turpmākās pārbaudes - ne retāk kā 1 reizi 3 gados ; zooloģiskajos dārzos reģistrētajiem dzīvniekiem - 1 reizi gadā, apvienojot minētās pārbaudes ar ikgadējo zooloģisko dārzu pārbaudi ¹
6.	Infografika, skaidrojoša vēstule un informatīvs seminārs dzīvnieku tirgotājiem, veterinārārstiem, zooloģiskajiem dārziem, mīldzīvnieku un dzīvnieku audzētavu īpašniekiem un darbiniekiem. Materiālos īpaši uzsverama invazīvo sugu problemātika kopumā, invazīvo dzīvnieku radītās ietekmes un potenciālie draudi no to nokļūšanas savvaļā utt.	DAP	Sagatavota un nosūtīta infografika, skaidrojoša vēstule un novadīts vismaz 3 informatīvi semināri dzīvnieku tirgotājiem, veterinārārstiem, zooloģiskajiem dārziem, mīldzīvnieku un dzīvnieku audzētavu īpašniekiem un darbiniekiem	Pirmreizējie pasākumi – gada laikā; turpmākie - pēc nepieciešamības, bet ne retāk kā 1 reizi 2 gados
7.	Zooloģisko dārzu un DAP dabas izglītības centru izglītošanas funkcijas attīstīšana, lai veicinātu	Zooloģiskie dārzi; DAP	Preses reližu kopijas, video materiāli, izdales materiāli, utt.	Trīs gadu laikā

Nr.p.k.	Pasākumi	Atbildīgā iestāde	Rezultatīvais rādītājs	Izpildes termiņš (laika posms no saistošo normatīvu apstiprināšanas)
	sabiedrības informētību un izpratni par invazīvajām sugām			
8.	Dzīvnieku eksponēšanas un tirgošanas vietu, t.sk., tiešsaistes platformu, pārbaude, lai novērstu invazīvo sugu dzīvnieku izmantošanu un tirdzniecību	DAP, PVD	Dzīvnieku eksponēšanas un tirdzniecības vietas iekļautas iestādes pārbaužu plānā	Pastāvīgi

¹ - pārbaude, ko veic saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 9. novembra noteikumu Nr. 1033 "Prasības savvaļas sugu dzīvnieku turēšanai zooloģiskajā dārzā un prasības zooloģiskā dārza izveidošanai un reģistrācijai" 6.³ punktu.